

## **ВІДГУК**

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,

дійсного члена НАПН України

**Бондаря Віталія Івановича**

на дисертацію Линдіної Євгенії Юріївни

«Внесок науково-педагогічної спадщини Євгенії Федорівни Соботович у розвиток вітчизняної логопедії», подану до захисту на здобуття наукового

ступеня кандидата педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка

Соціально-економічні, політичні та культурологічні процеси, які відбуваються в Україні впродовж останніх десятиліть, національне відродження нашої держави за роки незалежності та формування громадянського суспільства передбачають удосконалення освітнього простору. Осмислення минулого, об'єктивна оцінка історичних умов розвитку, вивчення історичних коренів науково-педагогічних поглядів, концепцій та теорій, досвіду вчених минулих років набувають важливого значення. Збереження та примноження національних здобутків, оптимальне поєднання інноваційних ідей з досягненнями вітчизняної й світової педагогічної думки минулого дає можливість модернізувати освітню галузь для забезпечення сучасних потреб суспільства.

Переосмислення пріоритетів, норм та цінностей суспільства, реформування національної системи освіти на демократичних засадах, оновлення її змісту та структури сприяють зростанню наукового інтересу до вивчення творчої спадщини вітчизняних учених, що уможливорює простеження динаміки історико-педагогічного процесу в Україні як цілісного багатогранного явища.

Глибоке вивчення та наукове творче використання прогресивної психолого-педагогічної спадщини сприяє успішному вирішенню сучасних

завдань у галузі спеціальної освіти, забезпечує взаємозв'язок і взаємодію прогресивних ідей минулого та інноваційних пошуків сучасності.

Однією із яскравих постатей вітчизняної корекційної педагогіки та спеціальної психології другої половини ХХ та початку ХХІ ст., чий науково-педагогічний доробок здійснив значний вплив на розвиток вітчизняної логопедії, є Євгенія Федорівна Собо́тович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, провідний діяч дефектологічної освіти і науки, вчена, педагог, громадський діяч.

Важливість вивчення життєвого та творчого шляху вченої та її доробку в галузі спеціальної освіти засвідчують актуальність обраної дисертанткою теми: «Внесок науково-педагогічної спадщини Євгенії Федорівни Собо́тович у розвиток вітчизняної логопедії».

Проведений аналіз дисертації дає підстави розглядати її як завершене та цілісне дослідження з історії корекційної педагогіки. Рецензоване дослідження є вагомим науковим доробком, який відповідає вимогам, що висувають до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Текст дисертаційного дослідження оформлено згідно з вимогами МОН України до наукових робіт, а зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. Зміст автореферату цілком відображає зміст проведеного дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та додатків. Загальний обсяг становить 285 сторінок.

Об'єкт, предмет, мета дослідження чітко сформульовані, взаємоузгоджені між собою і темою дисертаційної роботи.

Завдання дослідження повною мірою відображають теоретико-методологічну та практичну спрямованість наукової праці. Дисертантка виявила наукову компетентність, розкриваючи погляди Є. Ф. Собо́тович на проблеми розвитку вітчизняної логопедичної науки і шкільної практики, аналізуючи численні наукові джерела, нормативні документи й архівні

матеріали. Позитивної оцінки заслуговує використання автором дисертації комплексу адекватних (теоретичних та емпіричних) методів, поєднання яких у процесі аналізу науково-педагогічної спадщини дало змогу розкрити мету і завдання дослідження, об'єктивно і цілісно репрезентувати зміст педагогічних поглядів Є. Ф. Соботович на проблеми спеціальної освіти в Україні.

Наукова новизна та актуальність роботи переконливо сформульовано у «Вступі» та підтверджено наступним розгортанням дослідження, його висновками та результатами.

У першому розділі дисертації «Життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність Є. Соботович», спираючись на ґрунтовну методологічну та теоретичну основу, аналіз архівних та бібліографічних джерел, Є. Ю. Линдіна логічно обґрунтовує критерії наукового аналізу життєвого та творчого шляху вченої, окреслює передумови становлення Є. Соботович як видатного педагога, простежує творчі пошуки вченої, досліджує витoki її громадсько-просвітницької діяльності. На високу оцінку заслуговує виокремлення дисертанткою 6-х змістовних періодів науково-педагогічної діяльності вченої.

Найвагомим за своєю теоретичною та практичною значущістю в дисертації є другий розділ дослідження «Науково-педагогічна спадщина Є. Ф. Соботович та її значення для розвитку логопедії». На основі збору, упорядкування, аналізу та узагальнення наукового доробку Євгенії Федорівни Соботович дисертант виділила та охарактеризувала основні напрями її наукового творчого пошуку. Є. Ю. Линдіна окреслила основні науково-методичні ідеї та наукові здобутки Є. Соботович у галузі корекційної педагогіки та спеціальної психології, висвітлила їх значення для розвитку вітчизняної логопедії. Особливу увагу дисертантка зосереджує на розкритті виділених ученою диференційованих механізмів недорікуватості, системних порушень мовленнєвого розвитку, проблем генетичної

зумовленості порушень пізнавальної та мовленнєвої діяльності в дітей з вадами розумового розвитку, психолінгвістичної структури мовленнєвої діяльності та її психологічних механізмів, онтогенезу дитячого мовлення та критеріїв його оцінювання, змісту та методик діагностики, корекції та попередження мовленнєвих вад різного генезу.

Особливо цінним є те, що дисертантка дає обґрунтовані рекомендації щодо використання багатого педагогічного доробку Є. Ф. Собонович в сучасних умовах корекційної освіти. На основі аналізу сучасних досягнень в медицині, психології та дефектології вона доводить можливість подальшого еволюціонування окремих положень, які залишаються актуальними і в сучасній практиці, зокрема: посилення психолінгвістичного підходу до аналізу, корекції та попередження мовленнєвих порушень; впровадження психолінгвістичної моделі мовленнєвої діяльності та психологічних механізмів, що лежать в основі її формування; використання розроблених нею корекційних засобів у змісті логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з урахуванням розробленої вченою психолінгвістичної та психологопедагогічної класифікації порушень мовленнєвого розвитку.

Глибокий аналіз дослідженої проблеми дозволив автору дисертації зробити аргументовані висновки, у яких змістовно узагальнюються головні результати роботи. Загальні висновки, а також висновки до кожного розділу є адекватними змісту, достатньо повними, логічними та підтверджуються відповідним методологічним обґрунтуванням, використанням широкої джерельної бази.

Грунтовне теоретико-методологічне забезпечення процесу дослідження дало можливість Євгенії Юрїївні відтворити основні віхи становлення вченої, її світоглядні цінності, педагогічні погляди, розкрити значення її творчої наукової-пошукової та просвітницької діяльності для корекційної педагогіки і реформування спеціальної освіти в Україні. У дисертаційній роботі Євгенія Федорівна представлена як визначний вчений - один із фундаторів

української логопедичної науки, як Вчитель, який створив свою наукову школу і який своєю діяльністю утверджував для студентів, аспірантів та молодих вчених взірець, гідний для наслідування, за що її безмежно любили та поважали колеги.

Додатки представлені вагомою кількістю цінних архівних документів, фотокопій рукописів, документів та раніше не оприлюднених архівних матеріалів, які суттєво доповнюють та уточнюють текст дисертації.

Відзначаємо достатню кількість упроваджених та апробованих Є. Ю. Линдіною результатів досліджень на Міжнародних і Всеукраїнських конференціях та семінарах. Показовим є й кількість підготовлених за матеріалами дослідження публікацій (8 – у наукових фахових виданнях України, 2 публікації – у виданнях, які індексуються в міжнародних наукометричних базах).

Варто зазначити, що дисертантка не лише збирала та упорядкувала науково-педагогічний доробок Є. Ф. Соботович, але й здійснила його повний бібліографічний опис та на цій основі уклала (у співавторстві з В.В. Тищенком) і опублікувала збірку вибраних праць вченої з логопедії.

Вагома практична значущість дисертаційної роботи зумовлена можливістю використання її результатів у наступних історико-педагогічних дослідженнях, а також для вдосконалення змісту навчальних курсів з історії корекційної педагогіки, спеціальної психології у вищих педагогічних закладах країни; під час написання відповідних підручників, науково-методичних та навчальних посібників, навчальних програм, розроблення спецсемініарів та спецкурсів у вищих педагогічних навчальних закладах та закладах післядипломної педагогічної освіти.

Заслугове на схвалення показник опрацьованої джерельної бази (у тому числі архівних та бібліографічних джерел) – 253 найменування. Він репрезентує значну частину матеріалів про життєвий та творчий

шлях Є. Ф. Соботович, що вперше введені в науковий обіг і раніше не публікувалися.

Загальні висновки, у яких змістовно відображаються основні результати роботи, а також висновки до кожного розділу є адекватними змісту роботи, повними, логічними, науково обґрунтованими, підтвердженими значною кількістю проаналізованих літературних джерел та архівних матеріалів.

Таким чином, аналіз дисертаційного дослідження та автореферату дає підстави стверджувати, що представлена для рецензування кандидатська дисертація є науково завершеною та самостійною роботою, побудованою на ґрунтовній джерельній базі.

У цілому позитивно оцінюючи представлену дисертаційну працю, висловимо деякі зауваження та побажання.

1. На нашу думку, у дисертації недостатньо висвітлено вплив науково-педагогічної спадщини Э.Ф.Соботович на розвиток логопедичної науки за межами України як у радянські, так і пострадянські часи. Адже розроблені Є.Ф.Соботович наукові підходи та результати проведених нею досліджень започаткували новий напрям у логопедії, що спрямував дослідження мовленнєвої патології в якісно нове русло через аналіз психолінгвістичної структури мовленнєвої діяльності, її психологічних механізмів і особливостей їх формування в нормі та при різних патологіях мовленнєвого розвитку.

2. Важливим досягненням дослідження, проведеного Є.Ю. Линдіною, є актуалізація науково-педагогічної спадщини Є.Ф. Соботович на сучасному етапі розвитку логопедичної науки та практики. Однак для повнішого висвітлення науково-педагогічного доробку Є.Ф. Соботович дисертантка використала не всі можливі засоби. Так, на нашу думку, для популяризації наукових ідей Є.Ф. Соботович, глибшого ознайомлення з ними наукової та педагогічної громадськості і, особливо, студентської молоді варто було б більше використати сучасні можливості електронного інформаційного простору, наприклад, створення спеціальних Інтернет-ресурсів: електронної

бібліотеки праць вченої, персональної веб-сторінки, багатомовної сторінки у Вікіпедії тощо.

3. У цілому позитивно оцінюючи мовне оформлення праці, все-таки варто звернути увагу на те, що висвітлюючи життєвий та творчий шлях вченої, подеколи дисертантка з наукового стилю переходить на публіцистичний. Можливо, це певною мірою пов'язане з бажанням автора подати матеріал живішою, легшою для сприймання мовою, однак це дещо вплинуло на стилістичну цілісність мовного оформлення роботи. Окрім того, варто звернути увагу й на окремі мовні огріхи в тексті дисертації.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку представленої роботи.

**Загальний висновок** Дисертаційне дослідження Линдіної Євгенії Юріївни «Внесок науково-педагогічної спадщини Євгенії Федорівни Соботович у розвиток вітчизняної логопедії» за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною в постановці та розв'язанні проблем, практичною значущістю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 №567) до кандидатських дисертацій, а його автор, Линдіна Євгенія Юріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,  
дійсний член НАПН України



В. І. Бондар



Науковий підпис *Бондар В.І.*  
Підтверджую  
Дійсний член НАПН України  
Київський відділ  
Національної академії педагогічних наук України